

Projekt *Zaniklá vesnice Kapličky* jako příklad výuky v terénu

Přiblížit žákům události moderních dějin bývá poměrně těžká výzva pro každého učitele dějepisu, především při vědomí, že je zapotřebí kromě znalostní složky učiva akcentovat i rozvoj dovedností a postojů. Pro vyučujícího může být i obtížné zůstat tzv. objektivní a neprojevit viditelně svůj náhled na věc.

Není divu, že mnoho učitelů poměrně nerado opouští klidné vody starověku, středověku a koneckonců i novověku. Klidné ve smyslu, že jejich interpretace, až na výjimky některých událostí, nepodléhá hlubší společenské „kontrolé“. Pokud se nechceme dopouštět jako pedagogové přílišného zjednodušování a generalizací, bývají moderní dějiny poměrně náročnou výzvou. Ovšem žáci často potřebují právě onu generalizaci a určité černo-bílé chápání historie a okolí. Například jeden z mladších žáků, se mě v průběhu výkladu událostí první světové války zeptal s lehce zoufalým výrazem ve tváři: „*A kdo byl teda ten hodnej?*“ Takové otázky jsou vcelku pochopitelné. I sebevzdělanější dospělý často tímto zjednodušujícím způsobem uvažuje.

Děti jsou v tomto bezprostřední a o onu „škatulku“ si přímo řeknou. Vlastně mě někdy trochu mrzí, že jim musím v takové situaci pohled zkomplikovat a učit je především poznání, že výklad dějin není jednoznačný a že je stěžejní umět klást otázky.

Mnohokrát jsem přemýšlel, jak mám žákům přiblížit problematiku období 20. století, a to bez zjednodušování, bez přílišného nánosu interpretací... Sama tato otázka se vlastně stává, dle mého názoru, tou nejlepší startovní pozicí pro kvalitní výuku moderních dějin.

Na základě podobných úvah jsem připravil a s mnoha žáky již vyzkoušel aktivitu, která je zasazena do terénu na konkrétním místě v jižních Čechách (u přehrady Lipno), lze ji však poměrně jednoduše adaptovat i pro jiné lokality.

Tato činnost se stala po několik let nedílnou součástí školy v přírodě, jejíž program byl koncipován pod heslem „genius loci“. Za jeho vrcholnou akci lze považovat celodenní projekt navázaný na pěší výlet k nedaleké zaniklé obci

Kapličky. Cílem celodenního výletu bylo přiblížit především pohnuté osudy mnoha rodin na příkladu osudů obyvatel jedné pohraniční vesnice, a to formou zážitku, který lze zprostředkovat pouze na místě. Při přípravě celého projektu jsme s kolegy vycházeli z konkrétních veřejně dostupných zdrojů.¹

Na začátku výletu obdržel každý účastník na papíru napsané jméno a stručnou charakteristiku osoby, jež celý den reprezentoval, například: Karl Hutter (krejčí, bratr kováře) / Rudolf Stáska (malý syn Václava a Inge). Prvním úkolem bylo nalézt mezi ostatními žáky členy „své“ rodiny a držet se po celou dobu cesty, jejíž cíl v té chvíli ještě neznali, společně. Samotné hledání „příbuzných“ představovalo poměrně náročný úkol a vyplnilo čas procházky k danému místu. Zároveň je třeba podotknout, že smyslem bylo rovněž propojení všech tříd a umožnění žákům navázat sociální kontakty i mimo svou třídní skupinu, rozdělili jsme tak členy jednotlivých historických rodin do různých tříd a ročníků. Naprostá většina osob vycházela ze skutečných jmen obyvatel předválečných Kapliček, pro potřeby našeho projektu jsme pouze vytvořili rozrostlejší rody s konkrétními jmény a vztahy. Vycházeli jsme z počtu studentů, kteří se aktivity účastnili, přičemž jsme přihlédl i k pohlaví imaginárních obyvatel, aby nedošlo k tomu, že by chlapec musel reprezentovat dívku a naopak, což by vedlo k horší možnosti identifikace s konkrétním osudem.

Obec Kapličky (Kapellen) má pohnutý příběh a lze na ní ilustrovat část problematických okamžiků dějin celého Československa. Základem vsi bylo středověké osídlení při zemské stezce, stál tu několikrát obnovený kostel poměrně úzce vázaný na cisterciácký klášter v nedalekém Vyšším Brodu. Během první republiky zde fungovaly dva hostince s ubytováním, škola, kostel, pekárna, řeznictví a další potřebné služby. Podle sčítání obyvatel z roku 1930 byla naprostá většina obyvatelstva německé národnosti (a jich se pak také týkal poválečný odsun). Konečný zánik obce ale znamenalo zřízení pohraničního pásma, posledním záznamem v jejích dějinách se stal odstřel kostela, který tvořil původní dominantu vsi.

Pro silnější zážitek jsme drobně pozměnili určitá fakta, ale myslím, že pro výuku je daleko důležitější celkové vyznění a pochopení dějinných souvislostí, než konkrétní jména nebo počet obyvatel jedné vesnice. Tak jsme například

1) Např. www.zanikleobce.cz; Markéta KUBIŠTOVÁ, *Zaniklé vesnice po roce 1945 – ves Kapličky (okr. Český Krumlov, kraj jihočeský)*, Plzeň 2015. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni [online], [citováno dne: 29. 12. 2025]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11025/20710>.

po účely našeho projektu navýšili počet Čechů ve vesnici (z historických dvou na patnáct), přičemž německé obyvatelé stále reprezentovalo devadesát žáků.

Těsně před cílem se žáci měli shromáždit na jednom místě po skupinkách podle rodin, které během cesty sestavili. Následně jsme s kolegy tzv. přehráli dějiny 20. století – jeden z nás provázel jednotlivými zlomovými body historie republiky a ostatní kolegové vyprávění doplňovali například čtením úryvků z dobových novin, nebo prostými výkřiky nadšení či strachu.

Nejprve jsme zmínili rok 1918 (vyhlášení republiky a konec první světové války), přičemž jsme zdůraznili i fakt, že pro německy mluvící obyvatelstvo byla tato událost o poznání méně slavnostní než pro jejich česky hovořící sousedy.

Dalším zlomovým momentem, který bylo nutné zmínit, byla hospodářská krize po roce 1929. Výklad jsme spojili s vyjmenováním konkrétních obyvatel z vesnice (každé jméno reprezentované žákem), kteří ztratili zaměstnání a popis jejich neutěšené ekonomické situace. Následně jsme vysvětlili vzestup podpory nacistické strany a prohloubení problematických vztahů ve vsi.

Při zmínce o Mnichovské dohodě byla vyvolána jména všech Čechů a okamžitě jim bylo nakázáno opustit společnost ostatních. Přesunuli se tak kousek vedle, aby znázornili odsun Čechů z pohraničních oblastí v roce 1938.

Období začátku války pak znamenalo další vyhlašování jmen, tentokrát mladých mužů, kteří narukovali do německých ozbrojených sil, vzápětí pak skupinu vesničanů museli opustit i jedinci navázaní na komunistickou stranu a židé. V průběhu války bylo ještě povoláno několik starších mužů a obyvatelstvo vesnice tak na závěr tvořila pouze menší část z původního počtu.

Vyhlášení konce druhé světové války znamenalo návrat některých obyvatel do vesnice, především Čechů, kteří uprchli v roce 1938 a přibližně třetiny odvedených mužů. Vesničanům bylo oznámeno, že ostatní se již nevrátí, protože komunisté a židé zemřeli v koncentračních táborech a němečtí odvedenci většinou padli na východní frontě.

Následně proběhl odsun německého obyvatelstva, respektive bylo oznámeno, kterých rodin (dvě rodiny – celkem sedm občanů) se odsun netýká, neboť během války prokázali antifašistickou činnost. Ostatní dostali příkaz, že musí vesnici opustit. Většina žáků tak odešla z místa, které reprezentovalo náves, a připojila se k hloučku těch, kteří se již do obce nevrátili. Nakonec tak v imaginárních Kapličkách zůstalo pouze pár jedinců, kterým byla následně sdělena novinka o zřízení pohraničního pásma a nutnost definitivně odejít.

Na závěr celého inscenovaného představení jsme žákům stručně představili dějiny vesničky Kapličky i s faktem, že jména obyvatel, které reprezentovali, jsou skutečná jména rodin, které zde žily. Následoval přesun o několik málo metrů dál k ruinám kostela, který nebyl z místa představení vidět. Každá z rodin potom dostala jeden pláněk a fotografie z bývalé vesnice a měla se pokusit dohledat pozůstatky domu, ve kterém členové „jejich rodiny“ žili.

Naprostá většina žáků byla celou akcí konsternovaná, doptávali se na nej-různější fakta a bavilo je i následné procházení zarostlého porostu a hledání zbytků „svého“ domu. Další den, již v ubytovacím areálu školy v přírodě, proběhla přednáška, která události v pohraničí uváděla do širšího rámce, včetně příčin a důsledků vzestupu preferencí SdP ve třicátých letech 20. století pro celé Československo. Následovala diskuse se studenty o možných řešeních dané situace po válce. Debata byla velice zajímavá, především díky tomu, že si žáci po předešlé aktivitě lépe uvědomovali důsledky možných řešení a dokázali hlouběji nahlédnout osudy Čechů, židů i německého obyvatelstva v průběhu tragického 20. století.

Troufnu si tvrdit, že jsme úspěšně propojili dějepis s etickou výchovou a že projekt měl velký ohlas. Na závěr pouze upozorňuji, jak je důležité při podobných emocionálně silných aktivitách velmi dobře odhadnout situaci, tj. zprostředkovat zážitek co nejintenzivněji, ale nevyvolat přitom v žácích traumatizující pocity.

PhDr. Václav Čada

gymnázium Nový PORG Praha
vaclav-cada@atlas.cz

DOI: 10.14712/30298393.2025.20